

- Автореф. дис... канд. пед. наук. –Харків, ХНПУ, 2010. – 20 с.
4. Добрянський Ігор. Сучасні тенденції розвитку вищої школи: соціокультурний, регіональний та особистісний аспекти / Ігор Добрянський // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 26-27.
 5. Лазарева К.С. Формування у молодших школярів умінь ставити запитання у процесі оволодіння описовими знаннями... Дис. канд. пед. наук. / К.С. Лазарева – Харків, ХНПУ, 2013. – 210 с.
 6. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образование / Пер. с англ. / А. Маслоу. – Киев-Донецк : Институт психологии Украины, 1994. – 52 с.
 7. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client – centered framework // Psychology: A Study of a Science. 1959.Vol. 3.
 8. Тряпицына А. А. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников / А. А. Тряпицына. – Ленинград : Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена, 1989. – 92 с.
 9. Фрейре, Пауло. Педагогіка свободи: демократія і громадянська мужність /Пер. з англ. О. Дем'янчука / Пауло Фрейре. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
 10. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Лазарев Н.Е.

Особенности и проблемы эвристического образования будущих педагогов

Автор определяет цель образования будущего педагога как его готовность к успешной профессионально-творческой самореализации в разных видах и ситуациях практической деятельности. Разработанная для этой цели система эвристического образования поддерживается действенными фасилитационными и процессуальными факторами: свободным выбором образовательной траектории и значимых образовательных продуктов, увеличением объема познавательно-творческой работы, постоянным диалоговым взаимодействием и совместными исследовательскими работами с учеными и учителями. Модернизация эвристической подготовки учителя-профессионала должна учитывать лучшие европейские и американские образцы педагогического образования.

Ключевые слова: будущий педагог, цель образования, эвристическое образование, профессионально-творческая самореализация, образовательный продукт, диалогическое взаимодействие..

Lazarev M.E.

Features and problems of heuristic education of future teachers

The author defines the purpose of the education of the future teacher of the modern national school as his willingness (sufficient motivation and well-developed ability) to successful professionally-creative self-fulfillment in various types and situations of practical training and education. Ideas of the educational process as mainly heuristic (search-research, design, constructive, creative) activity of conscious and independent subjects of education are put on the basis of established and embedded authoring system for training future teachers to professional creative self-realization. Training is supported by powerful motivational and procedural factors such as: the free choice of their own educational trajectory, the specific goal and tasks of the independent activity to create a meaningful product for the subject of the educational process; increase in the volume and options of individual cognitive creative work; ongoing support of every student through humanistic dialogue interaction, collaborative research studies with teachers, colleagues, teachers at schools; arming subjects of learning affordable diagnostic tools for continuous and objective measurement, evaluation, and improvement of the achieved results. Students are included in scientific and pedagogical activity of the innovation quality of teachers and teachers at school and become direct participants in the creation of new technologies for education and training. It is proved that teachers are extremely interested in productive cooperation because they virtually made sure that constructive work with teaching youth, avid discussion with them offer both young and the masters the new inspiration, new force in the creation and implementation of innovative educational ideas and technologies.

Heuristic preparation of future teacher as a master, a creator, a researcher to a successful creative self-realization requires substantial restructuring of the national university teacher education, in particular, its organizing according European and American universities with their priorities for joint research studies teachers and students, the development of better domestic and foreign experience, continuous professional and research students from recognized artists, creative development and use of innovative educational technologies.

Key words: future teacher, the purpose of education, heuristic education, professional and creative self-realization, innovative educational technology, educational product, dialogue interaction.

Подано до редакції 10.04.2014.

УДК 371.134+811(07)

© 2014

Мамчур Є.А.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

У статті через теоретичний підхід до визначення понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» у філософській, психологічній та педагогічній площинах осмислено специфіку професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови. Доведено, що ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови автор розглядає в контексті задоволення професійних потреб, усвідомлення ними загальнолюдських ідеалів і цінностей педагогічної діяльності.

Ключові слова: аксіологія, цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель іноземної мови.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суттєвою рисою сучасної дійсності є постійні зміни, перетворення нашого сьогодення. Ці перетворення стосуються широкого впровадження в наше життя новітніх

технологій, що ставить перед людством все нові завдання і проблеми. На тлі цих змін відбувається і переоцінка ціннісної парадигми людського існування, традиційна ціннісна система деякими верствами суспільства зазнає перегляду – перевагу матеріального над духовним. Така ситуація не може не викликати занепокоєння, оскільки цінності та ціннісні орієнтації є тією ланкою, що забезпечують стійкість як особистості зокрема, так і суспільства в цілому.

Тому на часі, коли суспільство апелює до вселюдських цінностей, важливим завданням перед сучасною освітою постає проблема формування ціннісних орієнтацій конкретної людини – учня, студента, майбутнього учителя [5, с. 252].

На важливості формування ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства наголошують чинні державні документи (Конституція України, Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція національно-патріотичного виховання молоді та Концепція гуманітаризації вищої освіти), у яких наскрізною є ідея формування національних і загальнолюдських цінностей як пріоритетного напрямку державної політики щодо розвитку освіти.

Орієнтація державних документів на модернізацію сучасної вищої освіти передбачає якісні зміни у системі формування чітких орієнтирів щодо матеріальних та духовних цінностей, які безпосередньо мають вплив на рівень професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблему ціннісних орієнтацій особистості порушено як у роботах зарубіжних дослідників (М. Вебер, А. Маслоу, Т. Парсонс, М. Рокіч, Е. Фромм та ін.), так і українських (М. Боришевський, П. Ігнатенко, Т. Кириленко, В. Клименко, С. Максименко та ін.). Означене питання було у полі зору педагогів-класиків (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) і залишилося актуальним для сучасних учених (І. Бех, Т. Бутківська, Н. Логвінова, Л. Ломако, О. Светличний, Г. Рогова, І. Соколова, О. Сухомлинська та ін.).

Вчені наголошують, що саме студентські роки є важливими у формування ціннісних орієнтацій, саме вони на ґрунті цінностей утворюють вісь свідомості людини, яка визначає рівень сталості та послідовності її дій і вчинків, спрямованості потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації особистості дозволяють відрізнити позитивне від негативного як у її внутрішньому, так і зовнішньому світі, тобто є основою вирішення проблеми вибору. Зокрема, І. Бех пов'язує формування ціннісних орієнтацій з мотиваційною сферою і вважає, що в основу виховання особистості має бути покладена «Я-мотивація», тобто ядро особистості. Лише в результаті такого виховання можуть виникнути стійкі самоцінні морально-духовні орієнтації особистості [1, с. 125].

Однак важливе питання у професійній підготовці майбутнього вчителя XXI століття вимагає перегляду існуючих підходів у формуванні ціннісних орієнтацій особистості. У сучасній педагогіці гостро постає проблема дослідження нових підходів у формуванні ціннісних орієнтацій учителів окремих спеціальностей. Реалії сучасної системи освіти, зорієнтованої на європейський простір вимагають професійного зростання майбутнього вчителя іноземної мови, який є носієм і пропагандистом соціокультурних цінностей. Водночас проблема формування ціннісних орієнтацій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя залишається недостатньо дослідженою.

Формулювання цілей статті... Мету статті вбачаємо в осмисленні понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» та специфіки професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження... Цінності виступають основою формування й розвитку ціннісних орієнтацій людини, мотивують діяльність і поведінку, оскільки визначення й утвердження людини в світі й прагнення до мети теж обов'язково співвідносяться з цінностями, які належать до внутрішньої характеристики і структури особи. Оцінне відношення людини до світу вивчає наука аксіологія (з грецького «axios» – «цінність»).

Поняття «аксіологія» було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. Важливі методологічні позиції, засновані на вивченні цінностей ученими різних філософських шкіл, дозволяють вибудувати основи сучасної аксіологічної освіти: цінності мають велику силу та сприяють створенню нового світу культури (Г. Лотце); питання про призначення людини і сенс її життя можуть бути вирішені у світлі визначених цінностей (В. Віндельбанд); цінність є універсальною системно- і смислоутворювальною філософською категорією (Г. Реккерт); «емоційність» – центральне методологічне поняття аксіологічної системи (М. Шелер); пізнання цінностей – це акт переваг, у процесі якого встановлюються «ранги» цінностей (М. Шелер); теорія цінностей допоможе людині пізнати себе, свої найбільш значущі цілі, прагнення (Р. Перрі); цінність є цінністю, доки вона визнається і є значущою (М. Хайдеггер). Цінності, на думку Т. Парсона, є вищими принципами, і, виокремивши поняття «ціннісна орієнтація», визначає його як найважливіший компонент внутрішнього світу особистості.

Дослідження психологічних чинників розвитку ціннісних орієнтацій студентів як особистостей залишається дуже складною теоретичною і практичною проблемою. Питань, які мають безпосереднє відношення до проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій стосувалися праці відомих вітчизняних психологів: І. Беха, Л. Виготського, В. Мясіщева, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Б. Ананьєва, Л. Божович, Г. Костюка та ін.

Для опису психології особистості відомий сучасний український психолог І. Бех використовує поняття «особистісні цінності», «що відображає факт включення суб'єкта у соціальні зв'язки та відношення, і трактує людину як соціокультурну реальність [1, с.126].

Система ціннісних орієнтацій формується як складова психологічної структури людини у процесі її розвитку за загальними принципами і закономірностями психічного розвитку. Проте, одним з головних джерел їх розвитку є соціальна ситуація розвитку людини, на яку в студентському віці вона має можливість впливати залежно від інтересу, власного рівня зрілості, від рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій.

Для педагогічної аксіології ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов *аксіологічний підхід* розглядається в контексті задоволення професійних потреб майбутнього учителя, усвідомлення ним загальнолюдських ідеалів і *педагогічних цінностей*, які І. Соколова класифікує на цінності педагогічної професії й цінності педагогічної діяльності [5, с. 255].

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка подано дефініцію поняття «ціннісні орієнтації», яке визначається як «вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтованої на певний аспект соціальних цінностей, які формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті, виховання людини можна розглядати як керування становлення або зміною її ціннісних орієнтацій» [2, с. 357]. Таким чином, ціннісна орієнтація є ядром мотиваційно-ціннісної сфери особистості, що характеризується єдністю процесів саморегуляції й усвідомленого саморозвитку.

Як правило, ціннісні орієнтації виявляють себе в процесі діяльності, через оцінку, причому оцінка може бути як актуальною, так і потенційною. Можна стверджувати, що ціннісні орієнтації безпосередньо пов'язані з діяльністю, яка дозволяє дуже точно орієнтуватися в ціннісному полі особистості. Більш того, вони багато в чому визначають поведінку людини і виступають її регулятором. О. Сухомлинська розкриває ціннісні орієнтації як «внутрішній, емоційно опанований регулятор діяльності педагога, який визначає його ставлення до оточуючого світу і до себе та моделює зміст і характер професійної діяльності» [6, с. 12]. Тому вкрай важливо керувати індивідуальним становленням педагога, формуванням його рис і якостей, що відповідають вимогам суспільства, його ідеалам, розвитком креативних можливостей, формуванням у нього таких мотивів, рис, якостей, які притаманні творчій, освіченій високоморальній людині і забезпечують індивідуальне становлення духовних цінностей педагога.

Вчений-педагог В. Сластенін професійно-ціннісні орієнтації визначає стрижневою характеристикою особистості вчителя, що акумулює системний компонент професійної культури через готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей. Дослідник пов'язує цінності педагогічної діяльності з можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб учителя й класифікує цінності в такий спосіб:

- цінності, що сприяють утвердженню вчителя в суспільстві;
- цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури;
- цінності, що ведуть до самовдосконалення;
- цінності самовираження;
- цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами [5].

Нам імпонує розгляд проблематики ціннісних відносин у педагогічній системі сучасної дослідниці, професора І. Соколової, яка пов'язує їх з розвитком суспільства – від загальнолюдського до індивідуального рівнів, розтлумачуючи зміст даного процесу: «На загальнолюдському рівні ціннісні орієнтації проявляються в прагненні до виживання людства, до порозуміння і збереження цілісності людського співтовариства. На національному рівні – у збереженні етносу, трансляції національної культурної традиції, побудові загальнонаціонального освітнього простору, підтримці високого рівня національної безпеки. На регіональному рівні роль ціннісних орієнтацій полягає в збереженні культурної специфіки регіону, побудові регіонального освітнього простору. На груповому рівні – в реалізації потреб у професійному і загальнокультурному розвитку, створенні можливостей неперервної освіти і самоосвіти. На індивідуальному рівні – у становленні особистості, яка здатна до свідомого саморозвитку, професійного самовдосконалення, є суб'єктом природи, культури, творцем самої себе» [3, с. 255].

Педагоги іноземної філології з їх значним полікультурним потенціалом здатні зіграти велику роль у подоланні суспільством глибокої кризи в різних сферах, у тому числі і пропаганді загальнолюдських цінностей. А відтак, проблема формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя в сучасних умовах – найбільш пріоритетна. Адже, під час навчання у вищому навчальному закладі, філолог іноземної мови набуває знань про національні цінності народів світу. Через постійне «спілкування-дію» студент стає суб'єктом культурно-історичного й освітнього простору, усвідомлює себе як представник певного етносу, громадянина країни, Європи, світу. Водночас у майбутнього вчителя іноземної мови формуються певні світоглядні орієнтири: національні

цінності об'єднують людей, сприяють їх ідентифікації, викликають патріотичні почуття, виховують толерантну, полікультурну особистість.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що вчитель іноземної мови має акумулювати у собі такі професійні цінності:

- особистісні цінності людини, яка перебуває в постійному діалозі з собою, іншими людьми, національною культурою, культурами країн, мова яких вивчається;
- цінності культури спілкування державною, рідною, іноземною мовами;
- цінності культури особистості (правової, педагогічної, психологічної, екологічної, економічної, естетичної).

Висновки... Отже, ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземної мови варто розглядати в контексті задоволення професійних потреб, усвідомлення ним загальнолюдських ідеалів і цінностей педагогічної діяльності, формування в нього аксіологічної культури, природа якої лежить у площині набутих людиною знань, вмінь, навичок та досвіду (життєвого і професійного). Таким чином, ціннісні орієнтації утворюють основу професійної підготовки педагога й визначають архітектоніку аксіологічної тканини освітнього простору.

Обраний напрямок дослідження має продовження вивчення аксіологічного компоненту професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Література

1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124-129.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Рогова Г.О. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти / Г. О. Рогова // Грані – №4 (72) – липень-серпень – 2010 – С. 56-59.
4. Сластенин В.А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие для высш. пед учеб. заведений / В.А.Сластенин, Г.И.Чижаква – М. : Академия, 2003. – 192 с.
5. Соколова І.В. Аксіологічні доміанти професійної підготовки майбутнього вчителя / І.В.Соколова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 4. – С.251-260.
6. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2010. – №2. – С. 10-14.

Мамчур Е. А.

Психолого-педагогические основы формирования профессионально-ценностных ориентаций будущих учителей иностранного языка

В статье сквозь теоретический подход к обозначению понятий «аксиология», «ценность», «ценностные ориентации» в философской, психологической и педагогической плоскостях осмысленно специфику профессиональных ценностей будущих учителей иностранного языка. Доказано, что ценностные ориентации являются одной из важных характеристик личности, а их развитие – одной из задач профессиональной подготовки будущего учителя в вузе. При таких условиях формирования ценностных ориентаций будущих учителей иностранного языка автор рассматривает в контексте удовлетворения профессиональных потребностей, осознание ими общечеловеческих идеалов и ценностей педагогической деятельности..

Ключевые слова: аксиология, ценность, ценностная ориентация, профессионально-ценностные ориентации, будущий учитель иностранного языка.

Mamchur Y.A.

Psychology-pedagogy bases of the forming professional-value orientation of future foreign languages teachers

In the article specificity of future foreign languages teachers' professional values through the theoretical approach to determination of concepts "axyology", "value", "system of values" in philosophical, psychological and pedagogical flats. The problem of value orientation is one of filling receipt in modern science, particularly in conditions of cardinal changes, which are happen in our country. Difficult tasks are set before educational system: to promote in the professional training process not only sure educational-qualification level, but to form value orientation system also.

Values come forward by base of forming and developing of human value orientation, motivate activity and behavior, because human determination and strengthening in the world and aspiration to aim also surely correlate with values, which belong to inside characteristic and structure of person. Man's assessed attitude to the world study science of axyology.

Value is multifold phenomenon, which are stipulated by social circumstances, which have determinated cultural contents, that determinate positive or negative world's valuing in broad importance. Value is objective category, but value orientation is subjective. Values' crossing in value orientations is evidence of objective personality, that is characterized by processes' of self-control and realized self-development unity.

Value orientations are one of important personality characteristic, but these development – one of vocational training tasks of future teacher in higher educational institution. During same conditions value orientation forming of future foreign language teacher, worth to look at in contex of satisfaction of vocational needs, awareness by him common to mankind ideals and values of pedagogical activity, forming for him axyological culture, which nature is lie in place of the acquire knowledge by man, skills and experience (life and professional).

Key words: axyology, value, system of values, professional system of values, future foreign language teacher.

Подано до редакції 01.04.2014.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Кучеренко І.А.